

Katarzyna Karolina Borkowska

Prokuratura Rejonowa Warszawa-Śródmieście w Warszawie

ORCID: 0000-0002-4529-5805

katarzyna.karolina.borkowska@gmail.com

Penalizacja przerywania ciąży w polskim prawie karnym

Uwagi wstępne

Zakres ingerencji władzy publicznej w sferę ludzkiej prokreacji stanowi jedno z najbardziej złożonych i trudnych zagadnień normatywnych¹. Wynika to przede wszystkim z powodów aksjologicznych, światopoglądowych i politycznych². Problematyka aborcji jest stale obecna w debacie publicznej³, zaś penalna reakcja na nią stanowi kontrowersyjny problem prawa karnego⁴. Między ustawami karnymi poszczególnych państw istnieją różnice w regulacjach odnoszące się do warunków dopuszczalności legalnego przerywania ciąży⁵ oraz w ustawodawstwie karnym dotyczącym przestępstw z aborcją związanych. Podkreślenia w tym kontekście wymaga, że wyraźnie widoczna w statystyce jest zależność, że w krajach rozwiniętych dominują aborcje legalne, zaś w krajach rozwijających się przeważają aborcje nielegalne⁶.

W polskim Kodeksie karnym zawarte są trzy przepisy odnoszące się do przerywania ciąży. Są to przepisy art. 152–154 k.k.⁷ Ich analiza pozwala na

¹ A.M. Kania, *Kontrowersje związane z kryminalizacją przerywania ciąży. Część I*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. 27, s. 96.

² R. Kokot, J. Jasińska, *Kilka uwag o ochronie życia poczętego w kontekście projektowanych zmian kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, t. 31, s. 13.

³ M. Stefaniuk, *Etyczne dylematy prawa (kara śmierci, aborcja i eutanazja) w świetle badań polskiej opinii publicznej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2013, nr 19, s. 316; M. Szczepaniec, *Etyczne i prawne aspekty dopuszczalności aborcji ze względów eugenicznych*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2013, z. 13, s. 77.

⁴ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 239.

⁵ D. Szelewa, *Prawa reprodukcyjne w Europie i w Polsce: zakaz, kompromis, czy wybór?*, „Warszawskie Debaty o Polityce Społecznej” 2017, s. 4–7.

⁶ E. Frątczak, A. Ptak-Chmielewska, *Demograficzny wymiar aborcji*, [w:] B. Chazan, W. Simon (red.), *Aborcja. Przyczyny, następstwa, terapia*, Wrocław 2009, s. 63–73.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.), dalej jako k.k.

zrekonstruowanie kluczowych zasad w zakresie ochrony życia poczętego. Do takich należy brak odpowiedzialności kobiety ciężarnej za dokonanie aborcji na sobie, niekaralność zachowań nieumyślnych skierowanych przeciwko płodowi oraz wzrost prawnokarnej ochrony życia poczętego wraz ze stopniem zaawansowania jego rozwoju⁸.

Przedmiotem badań uczyniono przepisy penalizujące zachowania związane z przerwaniem ciąży w polskiej ustawie karnej. Cel badań stanowiło przedstawienie zakresu kryminalizacji przestępstw odnoszących się do aborcji. Problem badawczy określono następująco: jaka jest zawartość normatywna i zakres kryminalizacji czynów zabronionych stypizowanych w przepisach art. 152–154 k.k. W ślad za tak skonkretyzowanym problemem badawczym obrano następującą hipotezę badawczą – zawartość normatywna i zakres kryminalizacji przepisów polskiej ustawy karnej penalizujących przestępstwa związane z aborcją pozostają zagadnieniem kontrowersyjnym a wykładnia norm prawnych z nich wynikających rodzi problemy w praktyce prawniczej. Aby zweryfikować przedmiotową hipotezę badawczą, posłużono się teoretyczno-prawną metodą badań. Merytoryczna część niniejszego opracowania została podzielona na następujące części: w pierwszej opisano prawo do życia oraz odniesiono się do przedmiotu ochrony przepisów penalizujących przestępstwa związane z przerwaniem ciąży, w kolejnych szczegółowo przeanalizowano przepisy art. 152–154 k.k., a w ostatniej przedstawiono wnioski oraz podsumowano rozważania. Za cezurę aktualności stanu prawnego przyjęto datę 29 marca 2022 r.

Wskazać należy, że w chwili obecnej brakuje w Polsce studium poświęconego zagadnieniu czynów zabronionych związanych z przerwaniem ciąży, które uwzględniałoby zarówno rozważania dotyczące przedmiotu ochrony, jak też zawierałoby odniesienia do praktycznej wykładni przepisów poparte danymi statystycznymi. Literatura przedmiotu koncentruje się generalnie wokół ochrony praw reprodukcyjnych człowieka, w tym często z perspektywy feministycznej (m.in. liczne prace Eleonory Zielińskiej oraz Małgorzaty Fuszary), ochrony dziecka w prawie karnym (m.in. monografie Violetty Konarskiej-Wrzosek⁹ oraz Krzysztofa Wiaka¹⁰) albo stanowi komentarz do przepisów ustawy karnej.

⁸ R. Kokot, J. Jasińska, op. cit., s. 19–22.

⁹ V. Konarska-Wrzosek, *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999.

¹⁰ K. Wiak, *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym*, Lublin 2001.

Prawo do życia. Przedmiot ochrony przepisów penalizujących przestępstwa związane z przerywaniem ciąży

W obecnym stanie prawnym przestępstwo przerwania ciąży jest penalizowane przez przepisy art. 152–154 k.k. Przepis art. 152 k.k. odnosi się do zabiegu przerwania ciąży za zgodą kobiety, ale wbrew przepisom ustawy. Art. 153 k.k. dotyczy dokonania aborcji wbrew woli ciężarnej. Przepis art. 154 k.k. obejmuje natomiast przypadki, w których następstwem aborcji przeprowadzonej zarówno za zgodą, jak i bez zgody kobiety jest śmierć ciężarnej. Uszkodzenie ciała dziecka poczętego wyczerpuje znamiona czynu zabronionego stypizowanego w art. 157a k.k.¹¹ Karalne jest również przeprowadzenie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta (art. 192 k.k.)¹². Niszczenie zarodków zdolnych do prawidłowego rozwoju powstałych w procedurze medycznie wspomaganey prokreacji stanowi natomiast występki penalizowany przez art. 83 ustawy o leczeniu niepłodności¹³.

Przedmiotem ochrony przepisów art. 152 i 153 k.k. jest życie ludzkie w fazie prenatalnej¹⁴, natomiast przepisu art. 154 k.k. – życie kobiety ciężarnej. Prawo do życia jest prawem najważniejszym, podstawowym i przynależnym każdej istocie ludzkiej¹⁵. Prawo to stanowi warunek konieczny do korzystania przez jednostki z innych praw i wolności¹⁶. Prawo do życia jest w Polsce chronione przez regulacje prawa międzynarodowego (m.in. art. 6 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych¹⁷, art. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w Europie¹⁸) oraz

¹¹ Przepis ten ma następującą treść: Art. 157a § 1. Kto powoduje uszkodzenie ciała dziecka poczętego lub rozstrój zdrowia zagrażający jego życiu, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Nie popełnia przestępstwa lekarz, jeżeli uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia dziecka poczętego są następstwem działań leczniczych, koniecznych dla uchylenia niebezpieczeństwa grożącego zdrowiu lub życiu kobiety ciężarnej albo dziecka poczętego. § 3. Nie podlega karze matka dziecka poczętego, która dopuszcza się czynu określonego w § 1.

¹² Przepis ten ma następującą treść: Art. 192 § 1. Kto wykonuje zabieg leczniczy bez zgody pacjenta, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

¹³ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności (Dz.U. z 2015 r., poz. 1087 z późn. zm.).

¹⁴ R. Kokot, *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 933.

¹⁵ A. Grześkowiak (red.), *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 300.

¹⁶ M. Różański, *Prawo do życia w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego” 2015, nr 6, s. 257.

¹⁷ Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i Politycznych (*International Covenant on Civil and Political Rights*) otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167).

¹⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w Europie (*European Convention on Human Rights*) sporządzona 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).

przez przepisy Konstytucji (art. 38 Konstytucji RP¹⁹). Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, że od momentu poczęcia życie ludzkie podlega konstytucyjnej ochronie, a zakres tej ochrony nie może być różnicowany ze względu na fazę rozwoju płodu²⁰.

O przerwaniu ciąży można mówić od momentu jej powstania do jej końcowego momentu²¹. Pojęcia te są niedookreślone, co pozostawia miejsce na wątpliwości w procesie ich interpretacji. Jak wskazał Sąd Najwyższy, „życiem ludzkim jest w sensie biologicznym życie od chwili jego poczęcia, jednakże pojęcie »człowiek« definiowane jest różnie, w zależności od przyjętych podstaw światopoglądowych. W konsekwencji, różnie jest również określany początek i koniec jego życia”²².

W świetle embriologii zapłodnienie – rozumiane jako połączenie się żeńskiej i męskiej komórki jajowej – powoduje powstanie zygoty. Następnie zygota przekształca się w zarodek, który we wczesnej fazie rozwoju zagnieżdża się w endometrium macicy. W 70% przypadków dochodzi do samoczynnego wydalenia zapłodnionej komórki jajowej, natomiast w 30% następuje jej zagnieżdżenie w błonie macicy²³. Zabiegi, które mają na celu zapobieżenie osadzeniu się zarodka w macicy, pozostają legalne, co oznacza, że życie ludzkie w fazie przedimplantacyjnej nie korzysta z ochrony prawnokarnej²⁴. Tym samym dozwolone są środki antykoncepcyjne oraz tzw. środki wczesnoporonne, których działaniem jest uniemożliwienie zagnieżdżenia się zarodka w ścianie macicy²⁵.

Początkiem ciąży jest moment zaimplantowania dojrzałej zapłodnionej komórki jajowej w błonie śluzowej macicy²⁶. W ginekologii okres ciąży rozpoczyna się pierwszym dniem ostatniej miesiączki²⁷. Czas trwania ciąży oblicza się w tygodniach, licząc od pierwszego dnia ostatniego normalnego krwawienia miesięcznego. Prawidłowy czas trwania ciąży wynosi 280 dni (40 tygodni), od pierwszego dnia ostatniego krwawienia miesięczkowego w cyklu 28-dniowym

¹⁹ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta RP 16 lipca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).

²⁰ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 19.

²¹ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 149 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), op. cit., s. 915.

²² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2006 r., sygn. akt I KZP 18/06, OSN-KW 2006, Nr 11, poz. 97.

²³ K. Woźniak, *Problemy opiniodawcze związane z nowymi regulacjami kodeksu karnego w związku z wprowadzeniem ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1993, nr 3, s. 230–231.

²⁴ V. Konarska-Wrzosek, *Ochrona dziecka...*, s. 19–20.

²⁵ K. Wiak, op. cit., s. 242; E. Zielińska, *Z problematyki wykładni przepisów karnych dotyczących ochrony płodu ludzkiego*, „Państwo i Prawo” 1995, z. 2, s. 27–29.

²⁶ K. Ostrowski, *Embriologia człowieka*, Warszawa 1985, s. 28–30, 53.

²⁷ D.R. Mishell, P.F. Brenner (red.), *Położnictwo i ginekologia*, t. 1, Bielsko-Biała 1995, s. 324; K. Ostrowski, op. cit., s. 91.

albo 266 dni (38 tygodni), od dnia owulacji (reguła Naegelego). W przypadku gdy zastosowanie reguły Naegelego nie jest możliwe, czas trwania ciąży ustala się na podstawie wyniku badania ultrasonograficznego²⁸.

Przepisy art. 152 k.k. i 153 k.k. chronią dziecko poczęte do chwili rozpoczęcia porodu. W tym momencie aktualizuje się bowiem prawno-karna ochrona życia ludzkiego przewidywana przez przepis art. 148 § 1–4 k.k. (i – co oczywiste – dalszych typów przestępstwa zabicia człowieka albo spowodowania jego śmierci, tj. przepisów art. 149 k.k., art. 150 k.k., art. 151 k.k., art. 155 k.k. i art. 156 § 3 k.k.)²⁹. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego ochrona życia ludzkiego przez przepisy chroniące życie człowieka w postnatalnej fazie rozwoju jest zależna od samego przebiegu procesu porodu i rozpoczyna się w jednym z trzech następujących momentów:

1) z chwilą rozpoczęcia porodu, tj. wystąpienia pierwszych skurczów macicy dających postęp porodu;

2) z chwilą podjęcia pierwszej czynności zmierzającej do przeprowadzenia zabiegu cesarskiego cięcia – przy porodzie przez cesarskie cięcie;

3) z chwilą zaistnienia medycznych przesłanek przeprowadzenia zabiegu cesarskiego cięcia lub innego alternatywnego zakończenia ciąży – w sytuacji gdy konieczne jest rozwiązanie ciąży poprzez przeprowadzenia zabiegu cesarskiego cięcia albo w inny alternatywny sposób³⁰.

Warto zwrócić także uwagę na następującą okoliczność, mianowicie – życie ludzkie musi rozwijać się w łonie matki, aby stanowić przedmiot ochrony przepisów art. 152–153 k.k. Życie rozwijające się poza organizmem kobiety (*ex utero*) nie jest chronione dyspozycją tych przepisów³¹.

Ustawodawca różnicuje poziom ochrony płodu w zależności od fazy rozwoju – zgodnie z przepisami art. 152 § 3 k.k. i art. 153 § 2 k.k. sprawca podlega surowszej odpowiedzialności karnej w przypadku, gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej. Znamię to nie jest jednoznacznie określone, a sama „zdolność do życia poza organizmem matki” nie ma jednego charakteru. Odróżnienia wymaga zdolność do życia w warunkach specjalnych (ze wspomaganie sprzętem specjalistycznym i środkami farmaceutycznymi) oraz zdolność do życia w warunkach naturalnych³². Zdolność do życia w warunkach wspomaganych, tzn. z wykorzy-

²⁸ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 9 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów, zakresu i wzorów dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania (Dz.U. z 2015 r., poz. 2069).

²⁹ K.K. Borkowska, *Przestępstwo dzieciobójstwa w ujęciu komparatystycznym*, Warszawa 2020, s. 187–192 i 205–214.

³⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z 27 września 2010 r., sygn. akt V KK 34/10, OSNKW 2010, Nr 12, poz. 105.

³¹ M. Żelichowski, *Podmiotowość prawna człowieka w okresie życia embrionalno-płodowego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1997, nr 1, s. 103 i nast.

³² V. Konarska-Wrzosek, *Ochrona dziecka...*, s. 20.

staniem dobrodziejstw współczesnej medycyny, szacuje się na 23–24 tydzień ciąży³³. Granica ta – w miarę postępu w naukach medycznych – sukcesywnie obniża się³⁴. Zdolność do życia w warunkach naturalnych jest osiągana w 36 tygodniu ciąży³⁵. Zgodnie ze wskazaniami Światowej Organizacji Zdrowia płód zdolny do życia poza organizmem matki to płód mający co najmniej 22 tygodnie lub ważący co najmniej 500 gramów³⁶. Powszechnie uznaje się, że zdolność do życia samodzielnego zależy również od takich czynników, jak cechy osobnicze dziecka, w związku z czym należy ją określać w zależności od konkretnego przypadku³⁷. Wskazać w tym kontekście należy, że granica między 20 a 24 tygodniem ciąży często stanowi jeden z krańcowych momentów dopuszczalności legalnego zabiegu aborcji w kręgu państw europejskich³⁸.

Podsumowując, przepisy kodeksowe odnoszące się do aborcji chronią życie ludzkie w okresie prenatalnym, tj. od momentu zagnieżdżenia się zapłodnionego zarodka w endometrium macicy do chwili rozpoczęcia porodu (art. 152 i art. 153 k.k.), oraz życie kobiety ciężarnej (art. 154 k.k.). Do chwili implantacji zygoty w błonie macicy życie nie podlega prawnokarnej ochronie. Od chwili osiągnięcia przez dziecko poczęte zdolności do samodzielnego życia poza organizmem matki ochrona prawnokarna jego życia jest zintensyfikowana – sprawca czynu zabronionego przeciwko życiu płodu podlega surowszej karze. Od chwili rozpoczęcia się procesu porodu aktualizuje się prawnokarna ochrona życia ludzkiego przewidziana w przepisie art. 148 § 1 k.k.

Przestępne przerwanie ciąży za zgodą kobiety

Przepis art. 152 k.k. ma następującą treść: „Kto za zgodą kobiety przerywa jej ciążę z naruszeniem przepisów ustawy, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 (§ 1). Tej samej karze podlega, kto udziela kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub ją do tego nakłania (§ 2). Kto dopuszcza się czynu określonego w § 1 lub 2, gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 (§ 3)”.

³³ K. Woźniak, op. cit., s. 232

³⁴ V. Konarska-Wrzošek, *Ochrona dziecka...*, s. 20.

³⁵ B. Górnicki, B. Dębiec, J. Baszczyński (red.), *Pediatrics*, t. 1, Warszawa 1997, s. 47.

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3943,pojecie.html?pdf=1> (data dostępu: 29.03.2022). Pojęcie to podobnie rozumie Jacek Potulski (vide: J. Potulski, *Dziecko jako przedmiot czynu zabronionego*, Gdańsk 2007, s. 57).

³⁷ M. Budyn-Kulik, *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2022, Lex, art. 152; K. Wiak, op. cit., s. 248.

³⁸ Por. K.K. Borkowska, op. cit., s. 67–72.

Przestępstwo stypizowane w przepisie art. 152 k.k. jest przestępstwem powszechnym³⁹. Podmiotem czynu z art. 152 k.k. może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej⁴⁰. Sprawcą czynu może być, ale nie musi, lekarz⁴¹. Jednocześnie kobieta ciężarna nie może stanowić podmiotu analizowanego występkę – na gruncie obecnej regulacji kobieta nigdy nie poniesie odpowiedzialności karnej za przerwanie ciąży „na sobie”. Nie podlega także kryminalizacji jej zachowanie polegające na nakłanianiu innych osób do udzielenia jej pomocy w przerywaniu ciąży⁴². Warto jednak w tym miejscu wspomnieć o tym, że projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 listopada 2013 r.⁴³ przewidywał większą penalizację przestępstw aborcyjnych, w tym m.in. odpowiedzialność kobiety ciężarnej za przerwanie ciąży⁴⁴.

³⁹ A. Zoll, *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] W. Wróbel (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. I: *Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017, art. 152.

⁴⁰ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 152.

⁴¹ J. Giezek, *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152.

⁴² J. Bojke, M. Wantoła, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej za aborcję. Wybrane zagadnienia*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 5, s. 18.

⁴³ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego 2009–2013, *Projekt z 5 listopada 2013 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, <https://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/> (data dostępu: 29.03.2022).

⁴⁴ Zgodnie z propozycją, do ustawy miał zostać dodany przepis art. 149a k.k., który stanowił, że matka, która powoduje śmierć dziecka poczętego, zdolnego do samodzielnego życia poza jej organizmem, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Projektodawca miał zamiar dodać do ustawy karnej również art. 162a k.k., który wskazywał, że przepisy przewidujące odpowiedzialność karną za czyny skierowane przeciwko życiu i zdrowiu człowieka stosuje się również do czynów skierowanych przeciwko życiu i zdrowiu dziecka poczętego, zdolnego do samodzielnego życia poza organizmem matki, przy czym matka dziecka poczętego, zdolnego do samodzielnego życia poza jej organizmem nie popełnia przestępstwa za czyn zabroniony skierowany przeciwko życiu lub zdrowiu tego dziecka, z wyjątkiem czynu zabronionego, określonego w art. 149. Twórcy projektu uzasadniali potrzebę reformy następująco: „Z uwagi na dominujące w dalszym ciągu przekonanie społeczne o braku potrzeby karania matki za czyn skierowany przeciwko dziecku znajdującemu się w fazie rozwoju prenatalnego (...), projekt utrzymuje tę zasadę także w odniesieniu do czynów matki dziecka zdolnego do samodzielnego życia poza jej organizmem (art. 162a § 1 k.k.) za wyjątkiem umyślnego spowodowania śmierci swojego dziecka, które osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza jej organizmem (art. 149a k.k.). Czyn taki został potraktowany na równi z występkiem dzieciobójstwa, także w zakresie zagrożenia karą, stanowiąc kolejny typ uprzywilejowany umyślnego spowodowania śmierci człowieka. Jakkolwiek sytuacje takie w praktyce mogą występować bardzo rzadko, to jednak trudne do uzasadnienia byłoby wyłączenie odpowiedzialności karnej kobiety, która umyślnie powoduje śmierć swojego dziecka (lub do tego nakłania albo udziela pomocy) przed rozpoczęciem porodu naturalnego lub zabiegu cesarskiego cięcia, a objęcie tą odpowiedzialnością zachowań, które zostały podjęte już w trakcie przygotowania i wykonywania tego zabiegu, co dziś stanowi dzieciobójstwo z art. 149 k.k. czy wystąpienia konieczności medycznej przeprowadzenia takiego porodu. Tym bardziej, że spowodowanie śmierci

Od strony podmiotowej czyn zabroniony ujęty w art. 152 § 1 k.k. charakteryzuje się umyślnością, a wina sprawcy może mieć postać zarówno zamiaru bezpośredniego, jak też ewentualnego⁴⁵. W przypadku czynu z art. 152 § 2 k.k. sprawstwo jest analogiczne do treści strony podmiotowej niesprawczych form zjawiskowych przestępstwa, tj. musi przybrać umyślność w zamiarze bezpośrednim bądź ewentualnym w przypadku udzielania pomocy (art. 18 § 3 k.k. – „w zamiarze”) oraz umyślność w zamiarze bezpośrednim w przypadku nakłaniania (art. 18 § 2 k.k. – „chcąc”)⁴⁶. Przestępstwo z art. 152 § 3 k.k. jest umyślne, sprawca musi mieć więc co najmniej mieć świadomość tego, że dziecko poczęte mogło osiągnąć określony stopień dojrzałości i na taką ewentualność się godzić⁴⁷.

Przedmiotem ochrony (zamachu) cytowanego przepisu jest, jak już wspomniano, życie ludzkie w fazie prenatalnej. W przypadku typu podstawowego przestępstwa (§ 1) przedmiotem czynu jest dziecko poczęte (moment zaimplantowania dojrzałej zapłodnionej komórki jajowej w błonie śluzowej macicy), a w przypadku typu kwalifikowanego – dziecko poczęte, które osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem matki (co do zasady – płód mający 22 tygodni lub osiągający 500 gramów wagi). Faza prenatalna kończy się z chwilą rozpoczęcia procesu porodu. Część doktryny za uboczny przedmiot ochrony analizowanego przepisu uważa także kobietę ciężarną⁴⁸. W tym zakresie wypada wskazać na pogląd Sądu Najwyższego, który zważył, że „kobieta, za zgodą której przerwano ciążę, z naruszeniem przepisów ustawy (...), nie należy do kręgu pokrzywdzonych typami czynów zabronionych określonych w art. 152 § 1–3 k.k. w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k.”⁴⁹, jeżeli czyny opisane w tych przepisach nie wyczerpują jednocześnie znamion określonych w innym przepisie ustawy karnej, którym jej dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone. Nie nabywa też uprawnień do działania w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego jako strona zastępcza⁵⁰.

Znamiona strony przedmiotowej przestępstwa z art. 152 § 1 k.k. zostaną opisane według następującego schematu: 1) czynność sprawcza, 2) skutek, 3) okoliczności modalne.

---

dziecka przez osoby, które – tak jak rodzice – w sposób szczególny powołane są do opieki nad tym dzieckiem, łączy się z jednoznacznym potępieniem moralnym w ocenie społecznej, czego dowodem jest społeczne zainteresowanie tego typu sprawami”. Proponowane zmiany nie weszły w życie.

⁴⁵ B. Michalski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, seria: Nowa Kodyfikacja Karna. Krótkie Komentarze, Warszawa 2000, s. 196.

⁴⁶ R. Kokot, op. cit., s. 938.

⁴⁷ L. Tyszkiewicz, *Komentarz do art. 152–153 k.k.*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, art. 152.

⁴⁸ R. Kokot, op. cit., s. 934.

⁴⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

⁵⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z 26 marca 2009 r., sygn. akt I KZP 2/09, OSNKW 2009, Nr 5, poz. 37.

Czynność sprawcą czynu z art. 152 § 1 k.k. stanowi przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. Realizacja znamienia czasownikowego przepisu następuje poprzez każde zachowanie się człowieka przerywające rozwój dziecka poczętego⁵¹. Przerwanie ciąży obumarłej i związane z tym wyłączenie jamy macicy kobiety nie realizuje znamion przestępstwa wynikającego z przepisu art. 152 k.k.⁵² Czyn z art. 152 § 2 k.k. jest zrealizowany poprzez podjęcie przez sprawcę czynności analogicznych do podżegania i pomocnictwa w rozumieniu części ogólnej ustawy karnej: „Czynność sprawcza określona w przepisie art. 152 § 2 k.k. odpowiada pomocnictwu i podżeganiu w rozumieniu art. 18 § 2 i 3 k.k. Odrębne uregulowanie tej formy popełnienia przestępstwa jest związane z tym, że kobieta ciężarna sama nie realizuje znamion czynu zabronionego. Dlatego też pomocnictwo i podżeganie do takiego czynu nie mogą być karane na zasadach ogólnych”⁵³. Przepis art. 152 § 3 k.k. nie zawiera odrębnego znamienia czynności sprawczej.

Przestępstwo z art. 152 § 1 k.k. ma charakter materialny – skutkiem czynu jest przerwanie funkcji życiowych dziecka poczętego⁵⁴. Przestępstwo określone w art. 152 § 2 k.k. jest natomiast przestępstwem formalnym i jest dokonane z chwilą udzielenia pomocy kobiecie ciężarnej do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub nakłaniania jej do tego, bez względu na to, czy do przerwania ciąży w istocie doszło⁵⁵. Przepis art. 152 § 3 k.k. odnosi się do przepisów art. 152 § 1 i 2 k.k. – przestępstwo z art. 152 § 3 w zw. z § 1 k.k. ma więc charakter skutkowy, a z art. 153 § 3 w zw. z § 2 k.k. – bezskutkowy⁵⁶.

Przepisy art. 152 § 1 i 2 k.k. zawierają znamie modalne w postaci „naruszenia przepisów ustawy”. Ustawodawca posługuje się więc dyspozycją blankietową, stanowiąc odesłanie do ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży⁵⁷. Zgodnie z art. 4a ust. 1 przedmiotowej ustawy, przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy: ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej (pkt 1) albo zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (pkt 3). W przypadku zagrożenia dla życia lub zdrowia kobiety aborcja jest dopuszczalna do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężar-

⁵¹ R. Kokot, op. cit., s. 934.

⁵² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 16 października 2008 r., sygn. akt II AKA 255/08, KZS 2009, Nr 1, poz. 88.

⁵³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 16 marca 2015 r., sygn. akt II AKA 33/15, OSA 2015, Nr 11, poz. 24–31.

⁵⁴ R. Kokot, op. cit., s. 934.

⁵⁵ A. Zoll, op. cit., art. 152.

⁵⁶ J. Giezek, op. cit., art. 152.

⁵⁷ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1993 r., Nr 17, poz. 78 z późn. zm.).

nej (art. 4a ust. 2), a przerwania ciąży dokonuje lekarz w szpitalu (art. 4a ust. 3). W sytuacji gdy ciąża jest wynikiem przestępstwa, jej przerwania można dokonać do 12 tygodnia ciąży (art. 4a ust. 2). Do przerwania ciąży wymagana jest pisemna zgoda kobiety. W przypadku małoletniej lub kobiety ubezwłasnowolnionej całkowicie wymagana jest pisemna zgoda jej przedstawiciela ustawowego. W przypadku małoletniej powyżej 13 roku życia wymagana jest również pisemna zgoda tej osoby. W przypadku małoletniej poniżej 13 roku życia wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego, a małoletnia ma prawo do wyrażenia własnej opinii. W przypadku kobiety ubezwłasnowolnionej całkowicie wymagana jest także pisemna zgoda tej osoby, chyba że na wyrażenie zgody nie pozwala stan jej zdrowia psychicznego. W razie braku zgody przedstawiciela ustawowego do przerwania ciąży wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego (art. 4a ust. 4).

Znamię „wbrew przepisom ustawy” budzi kontrowersje oraz wątpliwości interpretacyjne, szczególnie w zakresie zjawiska tzw. turystyki aborcyjnej. Zauważalne są dwa kierunki wykładni – według pierwszego z nich sprawca ponosi odpowiedzialność niezależnie od miejsca, gdzie skutek czynu nastąpił, w związku z czym osoba pomagająca kobiecie dokonać aborcji wbrew polskiej ustawie, ale za granicą, podlega odpowiedzialności karnej z przepisu art. 152 § 2 k.k.⁵⁸ Według poglądu przeciwnego „desygnatem »przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy« z art. 152 § 2 k.k. może być tylko takie »przerwanie ciąży«, które podlega regulacjom prawa polskiego. Pojęcie to nie obejmuje zabiegów przerwania ciąży, które wykonywane są poza granicami Polski, bowiem polska ustawa nie reguluje zasad przerywania ciąży za granicą, nie można więc tam ustawy »naruszyć«. Stosuje się to także do pomocy oraz nakłaniania do przerwania ciąży dokonanych w Polsce, gdy sam zabieg jest lub ma być dokonany poza granicami Polski. niesprawiedliwe byłoby bowiem karanie za pomoc bądź nakłanianie do zachowań zgodnych z prawem”⁵⁹.

⁵⁸ J. Potulski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, Warszawa 2012, s. 194. Podobnie Sąd Apelacyjny w Warszawie: „Przestępstwo z art. 152 § 2 k.k. ma charakter formalny, a zatem odpowiedzialność jego sprawcy jest niezależna od tego, czy do przerwania ciąży doszło, czy też nie, a jeśli doszło, to w jakim miejscu – w kraju, czy poza jego granicami. To powoduje, że sprawca występkę ujętego w art. 152 § 2 k.k. ponosi odpowiedzialność niezależnie od zaistnienia skutku, a zatem także miejsca, gdzie skutek ten miał nastąpić” – wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 21 grudnia 2015 r., sygn. akt II AKa 401/15, Lex nr 2004473. Szersze rozważania w tym zakresie: K. Kmań, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 2, s. 72–78.

⁵⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 22 kwietnia 2014 r., sygn. akt II AKa 37/14, Lex nr 1514941. Wyrok ten został następnie uchylony i przekazany do ponownego rozpoznania przez Sąd Najwyższy, który wskazał: „W świetle regulacji art. 6 § 2 k.k. miejscem popełnienia przestępstwa z art. 152 § 2 k.k. jest miejsce działania sprawcy. W realiach niniejszej sprawy z niekwestionowanych ustaleń faktycznych wynika, że zachowania odpowiadającego wszystkim ustawowym znamionom przestępstwa z art. 152 § 2 k.k. oskarżony dopuścił się na terenie Polski. W świetle tych uwarunkowań dla bytu sprawstwa przestępstwa z art. 152 § 2 k.k. obojętne jest, iż aborcja

Zachowania penalizowane przez art. 152 § 1 i 2 k.k. są zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3. W przypadku przyjęcia typu kwalifikowanego z § 3 przepisu, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Przesłępstwa te są więc występkami. Ściganie odbywa się z oskarżenia publicznego.

W 2020 r. wszczęto łącznie 103 postępowania karne o czyn z art. 152 § 1–3 k.k., przy czym stwierdzono 37 przestępstw⁶⁰.

Przesłępne przerwanie ciąży bez zgody kobiety

Przepis art. 153 § 1 k.k. stanowi: „Kto stosując przemoc wobec kobiety ciężarnej lub w inny sposób bez jej zgody przerywa ciążę albo przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza kobietę ciężarną do przerwania ciąży, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Kto dopuszcza się czynu określonego w § 1, gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (§ 2)”.

Analizowane przestępstwo należy do kategorii przestępstw powszechnych – jego podmiotem może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej⁶¹. Sprawca nie musi być lekarzem⁶². Podkreślenia wymaga, że nie popełnia tego przestępstwa kobieta, której ciąża ulega przerwaniu⁶³.

Od strony podmiotowej przestępstwo z art. 153 § 1 k.k. cechuje się umyślnością: „Przesłępstwo stypizowane w art. 153 k.k. jest przestępstwem umyślnym, sprawca zatem musi mieć świadomość z jednej strony tego, że jego czynności zmierzają do przerwania ciąży, z drugiej strony, że dopuszcza się aborcji bez zgody kobiety ciężarnej, a co najmniej godzi się na to, że takiej zgody ciężarna nie wyraziła”⁶⁴. Postać zamiaru jest natomiast zależna od sposobu zachowania sprawcy. W przypadku podstępu sprawca musi działać *cum dolo directo*: „Działanie sprawcy polegające na »podstępnym« doprowadzeniu kobiety do przerwania ciąży zawiera charakteryzujące jego zamiar »znamiona intencjonalne«, wskazujące, że w tej formie czyn z art. 153 § 1 k.k. może być

miała być dokonana poza granicami Polski, gdzie zabieg ten uznawany jest za legalny” – postanowienie Sądu Najwyższego z 20 listopada 2014 r., sygn. akt IV KK 257/14, Lex nr 1941900.

⁶⁰ *Przerwanie ciąży za zgodą kobiety (art. 152 k.k.)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przesłępstwa-przeciwno/63421,Przerwanie-ciazy-za-zgoda-kobiety-art-152.html> (data dostępu: 29.03.2022).

⁶¹ R. Kokot, op. cit., s. 938; A. Zoll, op. cit., art. 153.

⁶² J. Giezek, op. cit., art. 153.

⁶³ M. Budyn-Kulik, op. cit., art. 153.

⁶⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 9 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 397/10, Lex nr 785456.

popelniony jedynie w zamiarze bezpośrednim⁶⁵. W przypadku innych form zachowań dopuszczalny jest *dolus eventualis*.

Przedmiotem ochrony (zamachu) przepisu art. 153 § 1 k.k. jest życie dziecka poczętego (trwałość istnienia ciąży⁶⁶) oraz wolność kobiety do decydowania o swojej ciąży i prawo do macierzyństwa⁶⁷. Przepis art. 153 § 1 k.k. chroni więc więcej dóbr niż przepis art. 152 § 1 k.k., a to ze względu na okoliczność, że przerwanie ciąży następuje bez zgody kobiety ciężarnej⁶⁸.

Czynność sprawczą czynu z art. 153 § 1 k.k. stanowi przerwanie ciąży bez zgody kobiety ciężarnej poprzez zastosowanie przemocy lub w inny sposób albo doprowadzenie kobiety ciężarnej do przerwania ciąży poprzez przemoc, groźbę bezprawną bądź podstęp⁶⁹. Sprawca może więc sam przerwać ciążę albo doprowadzić ciężarną do jej przerwania – przez nią samą albo przez inną osobę (np. lekarza)⁷⁰. W pierwszym przypadku realizacja znamion następuje poprzez użycie przemocy albo innego sposobu oddziaływania na ciało kobiety ciężarnej⁷¹. Poprzez przemoc należy rozumieć „oddziaływanie środkami fizycznymi, które uniemożliwiają opór kobiety ciężarnej, doprowadza do przerwania jej ciąży. Zachowanie sprawcy może polegać na obezwładnieniu kobiety i dokonaniu zabiegu przerwania ciąży lub na fizycznym oddziaływaniu na płód, np. przez uderzanie kobiety w brzuch w celu zabicia dziecka”⁷². Przemoc musi być skierowana bezpośrednio wobec kobiety ciężarnej, nie jest możliwe jej użycie wobec innej osoby albo rzeczy⁷³. Znamie „w inny sposób” dopuszcza natomiast „wszelkie przerwanie ciąży, byle następowało to bez zgody kobiety ciężarnej”⁷⁴.

Przemoc w znaczeniu art. 153 § 1 zd. 2 k.k. należy interpretować jako „oddziaływanie na kobietę siłą fizyczną, np. przez bicie kobiety, w celu złamania jej oporu i doprowadzenia do decyzji przerwania ciąży”⁷⁵. Groźba bezprawna została zdefiniowana w art. 115 § 12 k.k.⁷⁶ Natomiast podstęp to „działa-

---

⁶⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 7 września 2004 r., sygn. akt II AKa 207/04, OSAB 2005, Nr 1, poz. 49.

⁶⁶ M. Szwarczyk, *Komentarz do art. 153 k.k.*, [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2016, Lex, art. 153.

⁶⁷ R. Kokot, op. cit., s. 938; J. Giezek, op. cit., art. 153; V. Konarska-Wrzošek, *Komentarz do art. 152–154...*, art. 153.

⁶⁸ R. Kokot, op. cit., s. 938.

⁶⁹ M. Budyn-Kulik, op. cit., art. 153.

⁷⁰ B. Michalski, op. cit., s. 192.

⁷¹ J. Giezek, op. cit., art. 153.

⁷² A. Zoll, op. cit., art. 153.

⁷³ R. Kokot, op. cit., s. 939.

⁷⁴ L. Tyszkiewicz, op. cit., art. 153.

⁷⁵ A. Zoll, op. cit., art. 153.

⁷⁶ Groźbą bezprawną jest zarówno groźba, o której mowa w art. 190, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jak również rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jeżeli ma

nie mające na celu wprowadzenie w błąd, którym sprawca chce wywołać korzystne dla siebie zachowanie innej osoby, do którego by nie doszło, gdyby nie podstęp”⁷⁷.

Wymaga podkreślenia, że prawnie irrelevantne jest istnienie przesłanek do przeprowadzenia legalnego zabiegu przerwania ciąży – o bezprawności zachowania decyduje bowiem brak zgody kobiety na aborcję⁷⁸.

Przestępstwo z art. 153 § 1 k.k. ma charakter materialny – skutek czynu stanowi przerwanie ciąży⁷⁹, a więc śmierć dziecka poczętego⁸⁰.

W art. 153 § 2 k.k. ustawodawca przewidział surowszą odpowiedzialność karną w sytuacji, gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem matki. Znamieniem kwalifikującym jest więc stopień dojrzałości osiągnięty przez płód⁸¹. Znamię to – jak już wcześniej wskazano – jest niedookreślone, niemniej jednak wydaje się, że za płód zdolny do życia poza organizmem matki należy uznać płód mający co najmniej 22 tygodnie lub ważący co najmniej 500 gramów.

Czyn z art. 153 § 1 k.k. jest zagrożony karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat, a czyn z art. 153 § 2 k.k. – karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat. Z racji wysokości ustawowego zagrożenia karą opisywane przestępstwa należą do kategorii występów. Ich ściganie następuje z urzędu.

W 2020 r. wszczęto łącznie 11 postępowań karnych o czyn z art. 153 § 1–2 k.k., przy czym nie stwierdzono ani jednego przestępstwa⁸².

Przestępne przerwanie ciąży ze skutkiem w postaci śmierci kobiety ciężarnej

Zawartość normatywna przepisu art. 154 § 1 i 2 k.k. jest następująca: „Jeżeli następstwem czynu określonego w art. 152 § 1 lub 2 jest śmierć kobiety ciężarnej, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (§ 1). Jeżeli następstwem czynu określonego w art. 152 § 3 lub w art. 153 jest śmierć kobiety ciężarnej, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12 (§ 2)”.

---

ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem lub zachowaniem zagrożonym administracyjną karą pieniężną.

⁷⁷ L. Tyszkiewicz, op. cit., art. 153 k.k.

⁷⁸ M. Budyn-Kulik, op. cit., art. 153; R. Kokot, op. cit., s. 940.

⁷⁹ B. Michalski, op. cit., s. 187.

⁸⁰ J. Giezek, op. cit., art. 153.

⁸¹ L. Tyszkiewicz, op. cit., art. 153 k.k.

⁸² *Przerwanie ciąży bez zgody kobiety (art. 153 k.k.)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63422,Przerwanie-ciazy-bez-zgody-kobiety-art-153.html> (data dostępu: 29.03.2022).

W przedmiotowym przepisie legislator wprowadza zbiorowy typ kwalifikowany do przestępstw z art. 152 § 1 lub 2 k.k. (w § 1) oraz do przestępstw z art. 152 § 3 lub art. 153 k.k. (§ 2). Znamię kwalifikujące w obu przypadkach stanowi śmierć kobiety ciężarnej⁸³.

Podmiotem przestępstwa z art. 154 § 1 i 2 k.k. może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej – jest to przestępstwo powszechne⁸⁴.

Stronę podmiotową analizowanego czynu określa art. 9 § 3 k.k. – jest to przestępstwo umyślno-nieumyślne⁸⁵. Sprawca umyślnie (w zamiarze bezpośrednim albo ewentualnym) realizuje znamiona jednego z typów określonych w art. 152 k.k. lub w art. 153 k.k., przy czym skutek w postaci śmierci nie jest objęty jego zamiarem⁸⁶. Kwalifikacja prawna z art. 154 k.k. jest możliwa tylko wtedy, gdy sprawca śmierci kobiety ciężarnej nie chciał i nie godził się na nią – jeżeli sprawca co najmniej godził się na możliwość śmierci ciężarnej, należałoby jego zachowanie zakwalifikować jako zabójstwo w zbiegu z przestępstwem z art. 152 bądź 153 k.k.⁸⁷ Granicę przypisywalności skutku wyznacza natomiast obiektywna możliwość przewidzenia następstwa w postaci śmierci kobiety⁸⁸.

Przedmiotem ochrony (zamachu) jest życie kobiety ciężarnej⁸⁹.

Przestępstwo z art. 154 § 1 i 2 k.k. ma charakter skutkowy – skutkiem czynu jest śmierć kobiety ciężarnej. Dla realizacji znamion przestępstwa irrelevantne jest, czy w chwili śmierci kobieta znajdowała się w ciąży, czy śmierć nastąpiła już po jej przerwaniu⁹⁰.

Czyn z art. 154 § 1 i 2 k.k. ma charakter publicznoskargowy.

Zagrożenie karą przewidywane przez przepis art. 154 § 1 i 2 k.k. jest zróżnicowane. Zgodnie z § 1 przepisu, łagodniejszą odpowiedzialność poniesie ten, kto spowodował śmierć kobiety ciężarnej przy przerwaniu jej ciąży za jej zgodą (art. 152 § 1 k.k.) albo udzielił jej w tym pomocy bądź nakłaniał ją do aborcji wbrew przepisom ustawy (art. 152 § 2 k.k.) – ustawowe zagrożenie karą w tym wypadku to kara pozbawienia wolności od 1 roku do 10 lat. W oparciu o § 2 przepisu, surowsza odpowiedzialność grozi w przypadku śmierci kobiety stanowiącej następstwo przerwania ciąży za zgodą kobiety, udzielenia jej w tym pomocy albo nakłaniania do tego, gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem matki (art. 152 § 3 k.k.) albo w każdym przypadku przerwania ciąży bez zgody kobiety (art. 153 k.k.) – sankcja karna to kara pozbawienia wolności od 2 do 12 lat.

⁸³ M. Budyn-Kulik, op. cit., art. 154.

⁸⁴ B. Michalski, op. cit., s. 186; V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 152–154...*, art. 154.

⁸⁵ M. Budyn-Kulik, op. cit., art. 154.

⁸⁶ J. Giezek, op. cit., art. 154.

⁸⁷ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 152–154...*, art. 154 k.k.

⁸⁸ A. Zoll, op. cit., art. 154.

⁸⁹ R. Kokot, op. cit., s. 940.

⁹⁰ Ibidem.

W 2020 r. nie wszczęto ani jednego postępowania o czyn z art. 154 § 1 lub 2 k.k.⁹¹

Wnioski

Z przeprowadzonych w niniejszym artykule rozważań można wyciągnąć następujące wnioski.

Po pierwsze, ustawodawca w przepisach art. 152–154 k.k. posługuje się znamionami niedookreślonymi. Godzi to w fundamentalną dla prawa karnego zasadę *nullum crimen sine lege*. Wskazać w tym zakresie wypada, że o ile w przypadku niektórych wyrażen normatywnych brak dookreślenia znamion można – oczywiście do pewnego stopnia – wytłumaczyć wolą zwiększenia elastyczności przepisu (np. dziecko poczęte, które osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej), o tyle w wypadku innych znamion budzi to liczne wątpliwości w interpretacji i stosowaniu prawa. Przykładowo, obecnie istnieją dwa sprzeczne stanowiska, czy znamię „z naruszeniem przepisów ustawy” obejmuje również legalnie przeprowadzoną aborcję zagrażającą.

Po drugie, ciekawym zagadnieniem jest zakres penalizacji czynów związanych z aborcją. Jak wcześniej wskazano, kobieta ciężarna w żadnym wypadku nie może ponieść odpowiedzialności za przerwanie ciąży na sobie samej. Koniec tego okresu stanowi zaś początek procesu porodu. Oznacza to, że kobieta pozostaje bezkarna za wszystkie zachowania podjęte przeciwko dziecku poczętemu, nawet w bardzo zaawansowanej ciąży, aż do chwili rozpoczęcia porodu. Warto w tym kontekście wspomnieć również o przepisie art. 157a § 1 i 3 k.k., zgodnie z którym nie podlega karze matka dziecka poczętego, która powoduje uszkodzenie ciała dziecka poczętego lub rozstrój zdrowia zagrażający jego życiu. Zaakcentowania wymaga również to, że w praktyce może zdarzyć się taka sytuacja, że kobieta, która sama nie może ponieść odpowiedzialności karnej za przestępstwa z art. 152–154 k.k., podlega lub pomaga innej osobie w przestępnym przerwaniu jej własnej ciąży. Przykładowo, dokonuje zapłaty za nielegalny zabieg przerwania ciąży. Tym samym nakłania ona do przestępstwa, którego sama nie może być podmiotem⁹².

Po trzecie, ustawodawca różnicuje odpowiedzialność karną od stopnia rozwoju płodu, a konkretnie od tego, czy płód osiągnął zdolność do samodziel-

⁹¹ Śmierć kobiety jako następstwo aborcji (art. 154), <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63423,Smierc-kobiety-jako-nastepstwo-aborcji-art-154.html> (data dostępu: 29.03.2022).

⁹² Możliwość pociągnięcia kobiety ciężarnej za podżeganie bądź pomocnictwo do przerwania ciąży na jej własnym organizmie stanowi zagadnienie wysoce dyskusyjne. Szersze rozważania w tym zakresie: J. Bojke, M. Wantoła, op. cit., s. 87–104.

nego życia poza organizmem kobiety – surowszą odpowiedzialność poniesie ten, kto przerywa ciążę, gdy płód może samodzielnie egzystować. Implikuje to jednocześnie wniosek, że w przypadku takich wad płodu, które całkowicie uniemożliwiają życie dziecku poza ustrojem matki, odpowiedzialność karna osoby innej niż matka za przerwanie ciąży, będzie łagodniejsza przez cały okres jej trwania.

Po czwarte, polska regulacja nie jest pozbawiona luk prawnych. W tym zakresie należy wskazać, że ustawa karna chroni jedynie dziecko rozwijające się w organizmie matki. Poza kodeksem pozostaje natomiast zachowanie godzące w życie ludzkie rozwijające się *ex utero*.

Po piąte, analiza danych statystycznych dowodzi, że zdecydowana większość czynów godzących w życie człowieka w fazie prenatalnej została popełniona za zgodą kobiety ciężarnej. Przypadki, gdy ciąża została przerwana wbrew jej woli, zdarzają się bardzo rzadko.

Po szóste, należy zauważyć, że przepisy art. 152–154 penalizują jedynie działania umyślne. Wobec okoliczności, że zachowania stypizowane w tych przepisach pozostają występkami, nie jest możliwe wyczerpanie ich znamion poprzez nieumyślnie (art. 8 k.k.). Wynika z tego, że nawet skrajne przypadki rażącego naruszenia reguł ostrożności – dopóki nie przybiorą formy umyślności w postaci co najmniej zamiaru ewentualnego – nie dają podstaw do prawnokarnej reakcji.

Mając na uwadze powyższe wnioski, sformułowaną we wstępie rozważań hipotezę badawczą – zawartość normatywna i zakres kryminalizacji przepisów polskiej ustawy karnej penalizujących przestępstwa związane z aborcją pozostają zagadnieniem kontrowersyjnym a wykładnia norm prawnych z nich wynikających rodzi problemy w praktyce prawniczej – należy zweryfikować w sposób pozytywny.

Wykaz literatury

- Bojarski T. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2016, Lex.
- Bojke J., Wantoła M., *Wyłączenie odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej za aborcję. Wybrane zagadnienia*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 5.
- Borkowska K.K., *Przestępstwo dzieciobójstwa w ujęciu komparatystycznym*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Budyn-Kulik M., *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2022, Lex.
- Chazan B., Simon W. (red.), *Aborcja. Przyczyny, następstwa, terapia*, Wektory, Wrocław 2009.
- Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Frątczak E., Ptak-Chmielewska A., *Demograficzny wymiar aborcji*, [w:] B. Chazan, W. Simon (red.), *Aborcja. Przyczyny, następstwa, terapia*, Wektory, Wrocław 2009.

- Gardocki L., *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Giezek, *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3943_pojecie.html?pdf=1.
- Górnicki B., Dębiec B., Baszczyński J. (red.), *Pediatrics*, t. 1, PZWL, Warszawa 1997.
- Gruszecka D., Lipiński K., Łabuda G., Muszyńska A., Razowski T., Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Grześkowiak A. (red.), *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Kania A.M., *Kontrowersje związane z kryminalizacją przerywania ciąży. Część I*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. 27.
- Kmąk K., *Nakłanianie lub udzielanie pomocy do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 2.
- Kokot R., Jasińska J., *Kilka uwag o ochronie życia poczętego w kontekście projektowanych zmian kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, t. 31.
- Kokot R., *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego 2009–2013, *Projekt z 5 listopada 2013 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, <https://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/>.
- Konarska-Wrzosek V., *Komentarz do art. 149 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Konarska-Wrzosek V., *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Konarska-Wrzosek V., *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, TNOiK, Toruń 1999.
- Lach A., Lachowski J., Oczkowski T., Zgoliński I., Ziółkowska A., Konarska-Wrzosek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2020.
- Michalski B., *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, seria: Nowa Kodyfikacja Karno. Krótkie Komentarze, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2000.
- Mishell D.R., Brenner P.F. (red.), *Położnictwo i ginekologia*, t. 1, a-Medica Press, Białsko-Biała 1995.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2022, Lex.
- Ostrowski K., *Embriologia człowieka*, PZWL, Warszawa 1985.
- Potulski J., *Dziecko jako przedmiot czynu zabronionego*, Wyd. UG, Gdańsk 2007.
- Potulski J., *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Przerwanie ciąży bez zgody kobiety (art. 153 k.k.)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63422,Przerwanie-ciazy-bez-zgody-kobiety-art-153.html>.
- Przerwanie ciąży za zgodą kobiety (art. 152 k.k.)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63421,Przerwanie-ciazy-za-zgoda-kobiety-art-152.html>.
- Różański M., *Prawo do życia w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego” 2015, nr 6.

- Stefaniuk M., *Etyczne dylematy prawa (kara śmierci, aborcja i eutanazja) w świetle badań polskiej opinii publicznej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2013, nr 19.
- Stefański R.A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Szczepaniec M., *Etyczne i prawne aspekty dopuszczalności aborcji ze względów eugenicznych*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2013, z. 13.
- Szelewa D., *Prawa reprodukcyjne w Europie i w Polsce: zakaz, kompromis, czy wybór?*, „Warszawskie Debaty o Polityce Społecznej” 2017.
- Szwarczyk M., *Komentarz do art. 153 k.k.*, [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2016, Lex.
- Śmierć kobiety jako następstwo aborcji (art. 154)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63423,Smierc-kobiety-jako-nastepstwo-aborcji-art-154.html>.
- Tyszkiewicz L., *Komentarz do art. 152–153 k.k.*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Warylewski J. (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Wiak K., *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym*, Wyd. KUL, Lublin 2001.
- Woźniak K., *Problemy opiniodawcze związane z nowymi regulacjami kodeksu karnego w związku z wprowadzeniem ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1993, nr 3.
- Wróbel W. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. I: *Komentarz do art. 117–211a*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Zielińska E., *Z problematyki wykładni przepisów karnych dotyczących ochrony płodu ludzkiego*, „Państwo i Prawo” 1995, z. 2.
- Zoll A., *Komentarz do art. 152–154 k.k.*, [w:] W. Wróbel (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. I: *Komentarz do art. 117–211a*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Żelichowski M., *Podmiotowość prawna człowieka w okresie życia embrionalno-płodowego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1997, nr 1.

Summary

Penalisation of termination of pregnancy in Polish criminal law

Keywords: criminal law, abortion, termination of pregnancy, abortion-related crime, reproductive rights.

There is no doubt that abortion is a controversial subject – both in the case of determining the conditions for its legal performance and in the case of making criminal law regulations that penalize crimes related to the termination of pregnancy. The legislator faces the challenge of ensuring protection for two legal goods – the right to live in the prenatal stage of development and the right to self-determination of a pregnant woman. The scope of criminal law penalisation may be narrower or wider and depends on, inter alia, the crimi-

nal and social policy of the state. The subject of this paper is provisions penalizing the termination of pregnancy in Polish criminal law. This study aims to describe the field of criminalization of abortion-related crime. The research includes an analysis of the statutory features of crimes related to the termination of pregnancy in Polish legal provisions with particular reference to the subject, subjective side of an offence, and object and objective side of an offence. Reference is also made to the criminal sanctions and the statistical data. The main conclusion of this paper is that the normative content and the scope of criminalization of the provisions of the Polish criminal law penalizing crimes related to abortion is a controversial issue and that the interpretation of the legal norms causes problems in legal practice. The analysis is based on views of doctrine and jurisprudence.

